

unbalance between optimal demand and supply correlation. The lion's share of their production volumes has been shifted to the individual households, which stipulated a small-scale nature of cultivation.

An emphasis was made, that individual households output nowadays the majority of agricultural products, and that is not the result of their high efficiency, but the outcome of the critical condition of the prevailing majority of agricultural enterprises. Nowadays, households are the most mass, dynamic and flexible management form. They demonstrate high adaptation to the hard economic conditions.

The vectors of household development have been outlined: first of all, by means of cooperation and state subsidies granting.

Keywords: *household, productivity increase, food market, self-provisioning, state stimuli, individual households*

УДК 338.436.33:633.1

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗЕРНОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЧИННИКИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Г. М. ХРИСТЕНКО, кандидат економічних наук, доцент
ВП НУБіП «Бережанський агротехнічний інститут»

Анотація. Розглянуто рівень розвитку та економічну ефективність зернового господарства в регіоні. Досліджено вплив рівня собівартості зернових на економічну ефективність галузі. Розглянуто й систематизовано основні чинники ефективного розвитку зернового господарства.

Ключові слова: *зернове господарство, собівартість, ефективність, розвиток, внутрішні чинники, зовнішні чинники, сільськогосподарські підприємства*

Одне з пріоритетних місць серед галузей сільського господарства в Україні традиційно посідає зернове господарство. Виробництво зерна – багатофункціональна і системоутворювальна галузь, що формує специфічне середовище розвитку ринкових відносин. Це базова галузь сільського господарства, яка є найважливішим і значним його сегментом. Водночас, високий рівень розвитку зернового господарства, його платоспроможність, можливість придбання матеріально-технічних ресурсів створює можливості для ефективного функціонування агропромислового комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування наукових основ ефективного розвитку зернового господарства знайшло відображення у працях вітчизняних вчених В. І. Бойка, О. Ю. Єрмакова,

© Г. М. Христенко, 2016

О. В. Захарчука, І. В. Кобути, М. Г. Лобаса, П. М. Макаренка, Л. О. Мармуль, В. Я. Месель-Веселяка, П. Т. Саблука, В. П. Ситника, Л. М. Худолій, І. І. Червена, С. М. Чмиря, О. М. Шпичака та інших. Проте важливі аспекти підвищення ефективності зерновиробництва стосовно регіональних умов залишаються недостатньо вивченими.

Мета дослідження – оцінка економічної ефективності зернового господарства та визначення основних чинників її формування.

Результати дослідження та їх обговорення. Загострення економічної ситуації в країні й Тернопільській області зокрема, зумовило значне зниження ефективності сільськогосподарського виробництва. Проте, слід зазначити, що, незважаючи на всі негаразди в економіці країни та сільському господарстві зокрема, зернове виробництво залишається рентабельною галуззю.

Ринкова трансформація в аграрному секторі економіки загострила проблему забезпечення стійкого ефективного розвитку зернового господарства, яке задовольняє значною мірою потреби населення в продуктах харчування й забезпечує продовольчу безпеку регіону.

Наявний виробничо-ресурсний потенціал Тернопільщини дає можливість створити умови для формування ринку зернової продукції, якою можна забезпечувати не лише область, але й інші регіони України. За обсягом валової продукції сільського господарства в 2012 р. Тернопільщина посіла 15 місце в Україні. Займаючи 2,3% території держави, область виробила 3,6% валової продукції сільського господарства, у т.ч. рослинництва – 3,9%, тваринництва – 2,8%. У 2012 р. в області одержано валової продукції аграрного сектору (в постійних цінах 2010 р.) на суму 7949,3 млн грн, що на 9,0% більше, ніж у 2011 р. (за темпом приросту область посіла 3 місце серед інших регіонів).

У структурі валової продукції сільськогосподарських підприємств області в 2012 р. найбільшу питому вагу займало виробництво зернових культур (48,5%).

У 2011–2012 роках сільськогосподарськими підприємствами Тернопільської області отримано найбільші за всю історію незалежної України обсяги виробництва зернових – відповідно, 1471,0 і 1690,0 тис. т при врожайності – 44,0 і 46,4 ц/га. Причому виробництво зерна у 2011–2012 роках збільшилося, передусім, за рахунок значних обсягів вирощеної кукурудзи на зерно, частка якої досягла, відповідно, 41 і 46% у загальному валовому зборі зерна (за середнього показника за десять років 14%) з урожайністю 64,2 та 73,2 ц/га.

Таким чином, можна стверджувати, що цей регіон має потенційні можливості для нарощування обсягів виробництва та врожайності зернових культур.

Слід звернути увагу на те, що останніми роками ефективність зернового господарства має мінливий характер (табл. 1), що зумовлено низкою факторів: природними, економічними, технологічними.

У досліджуваній період спостерігається тенденція до зростання показників витрат і собівартості виробництва зернових культур. Витрати на

виробництво 1 т зернових у 2012 р., порівняно з 2011 р., збільшилися на 14,9% і становили 1122,7 грн. Негативна дія зростання виробничих витрат зумовлена, перш за все, подорожчанням оборотних засобів, зокрема пально-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, енергетичних ресурсів.

1. Економічна ефективність виробництва та реалізації зерна сільськогосподарськими підприємствами Тернопільської області*

Роки	Урожайність, ц/га	Виробничі витрати на 1 т, грн	Собівартість 1 т реалізованої продукції, грн	Ціна реалізації 1 т, грн	Прибуток від реалізації 1 т, грн	Рівень рентабельності, %	Динаміка зміни до попереднього року, %		
							урожайності	собівартості	ціни
2003	20,5	361,9	376,1	566,1	190	48,6	x	x	x
2004	25,5	357,5	415,1	511,9	96,2	16,0	124,4	110,4	90,4
2005	22,8	393,1	439,4	472,2	32,8	3,0	89,4	105,9	92,2
2006	21,8	478,0	525,3	564,4	39,1	6,6	95,6	119,5	119,5
2007	26,2	559,5	646,2	919,5	273,3	39,4	120,2	123,0	162,9
2008	36,1	617,7	732,6	896,7	164,1	21,8	137,8	113,4	97,5
2009	35,6	693,9	751,2	874,4	123,2	17,4	98,6	102,5	97,5
2010	29,0	983,2	995,4	1118,3	122,9	12,5	81,5	132,5	127,9
2011	44,0	976,7	1157,7	1408,5	250,8	20,8	151,7	116,3	125,9
2012	46,4	1122,7	1277,7	1513,5	235,8	18,2	105,5	110,4	107,4

*Розраховано за даними Головного управління статистики у Тернопільській області.

Проведені розрахунки свідчать про стійке підвищення собівартості реалізованого зерна протягом 2003–2012 років, а реалізаційна ціна за 2004–2006 та 2008–2009 роки мала тенденцію до зниження. Зокрема, у 2005 р., порівняно з попереднім роком, собівартість реалізованої продукції зросла на 5,9%, у 2006 р. – на 19,5%, а зниження ціни у зазначених роках становило, відповідно, 7,8 та 19,5%. Це призвело до відчутного зниження прибутковості галузі. Якщо прибуток від реалізації 1 т зернових у 2003 р. був на рівні 190 грн, то у 2004 р. – уже 96,2 грн, а в 2005–2006 роках, відповідно, лише 32,8 і 39,1 грн.

Аналогічна ситуація спостерігається і в 2008 р. Собівартість 1 т зернових становила 732,6 грн, що на 13,4% вище від рівня 2007 р., а ціна реалізації знизилася на 2,5%. Як результат, прибуток від реалізації 1 т зернових знизився з 273,3 до 164,1 грн, або на 40%.

Слід зазначити, що найвищу суму прибутку від реалізації 1 т зернових сільськогосподарські підприємства одержали у 2003 та 2007 роках – відповідно, 190 і 273,3 грн, насамперед, через порівняно високі реалізаційні ціни, підвищення яких пояснювалося дефіцитом зерна на ринку внаслідок несприятливих погодних умов. Рівень рентабельності у ці роки досяг, відповідно, 48,6 і 39,4%. Проте впродовж останніх років

простежується тенденція до нестабільності та скорочення прибутковості й рентабельності виробництва зерна. Так, якщо середній рівень рентабельності на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області у 2003–2007 роках становив 23%, то у 2008–2012 роках він знизився до 18%. Тобто, за мінімального валового збору зернових рентабельність найвища і навпаки. При найнижчому виробництві зернових (498,1 тис. т у 2003 р.) рівень рентабельності досягнув найвищого значення – 48,6%, а за валових зборів у 3,4 раза більших (у 2012 р. – 1690,0 тис. т) рентабельність становила лише 18,2%, що в 2,7 раза менше, порівняно з 2003 р.

Аналіз економічної ефективності зернової галузі показав, що вона тісно пов'язана із собівартістю продукції (табл. 2). Проведене групування свідчить про високий рівень розбіжності показників по групах господарств. Крім того, ефективність зернової галузі, як видно з даних табл. 2, підвищується за рахунок зниження собівартості продукції та зростання врожайності. Найвища ефективність зернової галузі на підприємствах першої групи, в яких собівартість виробленого і проданого зерна менша, відповідно, на 51,9 і 36,0%, ніж у п'ятій групі господарств. Закономірно, що у першій групі підприємств рівень рентабельності зернових досяг найвищого значення – 33,5%, при середньому – 18,2% та найбільше одержано з 1 га продукції 48,4 ц.

Верхньою межею можна вважати групу з виробничою собівартістю до 130 грн/ц, за якої ще забезпечується рентабельність виробництва.

Проведеними дослідженнями встановлено, що природно-економічні умови Тернопільської області сприятливі для ведення ефективного зернового господарства. Водночас, останніми роками, під час реалізації зернових від 13 до 36% загальної кількості господарств мали збитки, причому після 2000 р. Найменше таких господарств було у кризовий для України 2003 р., коли спостерігався найвищий рівень рентабельності виробництва зерна на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області – 48,6%, у 2002 р. – 14,1%, 2004 – 16,0%, 2005 – 3,0% і лише у 2007 р. він зріс до 39,4%. Цей факт дає змогу стверджувати, що на даному етапі функціонування зернового ринку виробники можуть ефективно працювати лише за кризових цін на зерно.

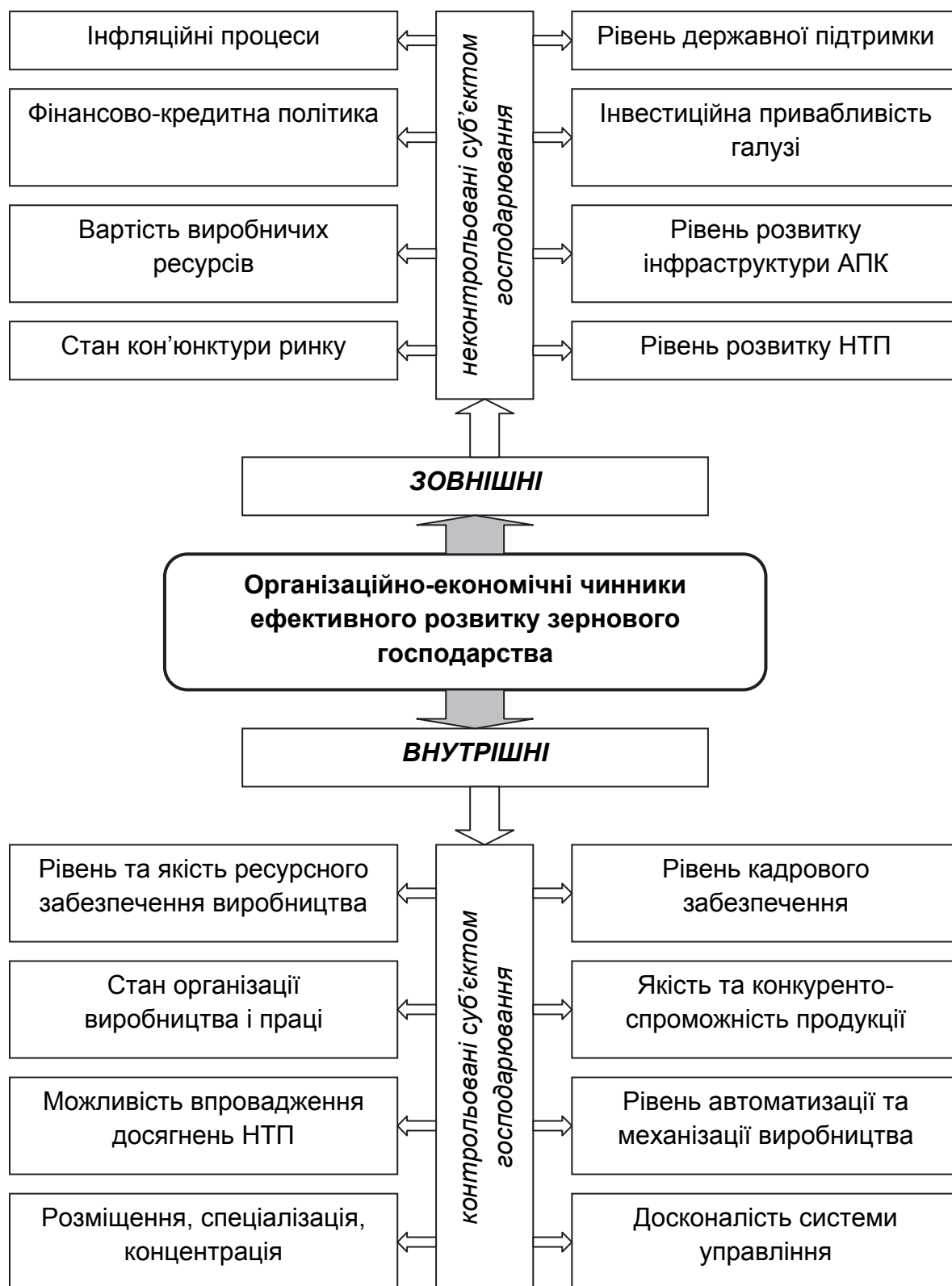
Формування ефективного зернового господарства як основної складової зернопродуктового підкомплексу в умовах ринкових відносин залежить від численних факторів. Важлива роль у забезпеченні стабільного розвитку та підвищенні ефективності функціонування зернового господарства належить організаційно-економічним чинникам, які передбачають обґрунтування заходів щодо раціонального використання ресурсного потенціалу з урахуванням конкретних природно-економічних умов господарювання (див. рисунок).

2. Залежність ефективності виробництва зерна від його собівартості на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області, 2012 рік*

Показники	Групи господарств за собівартістю, грн/ц					У середньому на 1 господарство
	I до 90	II 90,1–110	III 110,1–130	IV 130,1–150	V понад 150	
Кількість підприємств, од.	36	72	69	36	24	237
Площа зернових і зернобобових, га	1169	1515	1301	1156	954	1289
Валовий збір зернових і зернобобових, ц	56583	77089	61858	49492	40661	61659
Урожайність, ц/га	48,4	50,9	47,5	42,8	42,6	46,4
Виробнича собівартість 1 ц, грн	80,5	98,8	120,1	141,5	167,4	112,3
Собівартість 1 ц реалізованого зерна, грн	110,4	114,5	126,2	155,9	172,6	127,8
Рівень рентабельності, %	33,5	30,8	21,5	-3,7	-9,2	18,2

*Розраховано за даними звітів сільськогосподарських підприємств Тернопільської області.

Висновки і перспективи. На основі проведених досліджень можна зробити висновок про те, що ефективність зернового господарства має мінливий характер. Це дає підстави оцінювати її як нестабільну й незбалансовану, що, в остаточному підсумку, позначається на прибутковості галузі та цінній конкурентоспроможності продукції. Результативні показники виробництва зерна повинні економічно задовольняти товаровиробників, стимулюючи їх до нарощування обсягів виробництва, зміцнюючи при цьому економічне становище. Підвищення рівня ефективності виробництва зерна є найважливішим завданням державної аграрної політики, від вирішення якого залежить забезпечення ефективної діяльності зернопродуктового підкомплексу і продовольчої безпеки країни.

Організаційно-економічні чинники ефективного розвитку зернового господарства на сільськогосподарських підприємствах*

*Власна розробка.

Список літератури

1. Макаренко П. М. Ринок зерна і регіональне зерновиробництво: монографія / П. М. Макаренко, О. О. Сиченко. – Дніпропетровськ : Герда, 2007. – 188 с.
2. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства на сільськогосподарських підприємствах за 2012 рік : стат. бюлетень. – Тернопіль : Головне управління статистики у Тернопільській області, 2013. – 59 с.
3. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Тернопільської області за 2012 р. Форма 50-сг (річна).
4. Сільське господарство Тернопільської області за 2012 рік : стат. збірник. – Тернопіль : Головне управління статистики у Тернопільській області, 2013. – 219 с.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЗЕРНОВОГО ХОЗЯЙСТВА И ФАКТОРЫ ЕЕ ФОРМИРОВАНИЯ

Г. М. Христенко

Аннотация. Рассмотрен уровень развития и экономическая эффективность зернового хозяйства в регионе. Исследовано влияние уровня себестоимости зерновых на экономическую эффективность отрасли. Рассмотрены и систематизированы основные факторы эффективного развития зернового хозяйства.

Ключевые слова: зерновое хозяйство, себестоимость, эффективность, развитие, внутренние факторы, внешние факторы, сельскохозяйственные предприятия

ECONOMIC PERFORMANCE GRAIN MANAGEMENT AND FACTORS OF ITS FORMATION

G. M. Khristenko

Abstract. One of priority places among industries of agriculture in Ukraine traditionally occupies the grain growing. It is base industry of agriculture, which is his major and considerable segment.

The purpose of the article is an estimation of economic efficiency of the grain growing and determination of basic factors of its forming.

Sharpening of economic situation in a country and Ternopil region in particular, stipulated the considerable decline of efficiency of agricultural production. However, it should be noted that, without regard to all confusions in the economy of country and agriculture in particular, a corn production remains cost-effective industry.

Present production-resource potential of the Ternopil region is given by possibility to create terms for forming of market of corn products, which it is possible to provide not only an area but also other regions of Ukraine.

Forming of the effective grain growing as basic constituent of corn food subcomplex in the conditions of market relations depends on numerous factors. An important role in providing of stable development and increase of efficiency of functioning of the grain growing belongs organizationally economic to the factors which foresee the ground of measures on the rational use of resource potential taking into account concrete naturally economic terms of menage.

On the basis of the conducted researches it is possible to draw conclusion that changeable character has efficiency of the grain growing. It grounds to estimate it as unstable and unbalanced that in eventual case affects profitability of industry and price competitiveness of products. The effective indexes of production of grain must economic satisfy commodity producers, stimulating them to the increase of production volumes, fastening economic position here.

Keywords: *grain production, cost, efficiency, development, internal factors, external factors , agricultural enterprises*

УДК 657.631

УПРАВЛІНЬСКА ЗВІТНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ АУДИТУ

К. В. ШЕВЧУК, кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**
e-mail: SHKV_w@mail.ru

Анотація. *В умовах розвитку інформаційних систем управління управлінська звітність набуває особливо важливого значення, забезпечуючи менеджмент підприємства необхідною інформацією для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, інформаційною основою для яких є облікові показники, сформовані за необхідними аналітичними розрізами. Залежно від організаційно-технологічних та економічних особливостей підприємства, система управлінської звітності на кожному окремому підприємстві буде мати лише її притаманні особливості. Саме ці особливості надалі будуть ускладнювати розробку та впровадження ефективної методики перевірки цієї системи.*

Серед існуючих напрямів проведення аудиту на українських підприємствах особливе місце має займати аудит управлінської звітності. На даному етапі вітчизняні вчені-економісти в основному розкривають питання методики аудиту фінансової звітності, тоді як методика аудиту системи управлінської звітності не знайшла належного відображення.

© К. В. Шевчук, 2016